

ÁGAZATI RENDSZERRE ÉPÜLŐ KÖZÉP- ÉS RÖVIDTÁVÚ TERVEZÉS

Amíg a fagazdaságnak — mint közgazdasági blokknak — a makroökonómiai összefüggés vizsgálata céljából nagy szerepe van a hosszútávú tervezés menetében, addig a közép- és rövidtávú tervezési munkát ennek eredményeként, a közép- és rövidtávú terveket a népgazdaság ágazati rendszerében kell végezni, illetve elkészíteni.

A népgazdaság egységes ágazati osztályozásának rendszere 1970. január 1-től érvényes, a vertikális szervezeti formában dolgozó faipari vállalatok, erdő- és fagazdaságok tervezése az alábbi ágazati rendszerben folyik.

1. Ipar	népgazdasági ág
17 Könnyűipar	ágazat
171 Fafeldolgozó ipar	alágazat
1711 Fűrész- és lemezipar	szakágazatok
1712 Épületasztalosipar	
1713 Bútoripar	
1714 Egyéb fafeldolgozó ipar	
3. Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, vízgazdálkodás	
32 Erdőgazdálkodás	
321 Állami erdőgazdálkodás	
3211 Állami erdőgazdaságok (a költségvetési szervként működő állami erdő- és vadgazdaságok és állami parkerdőgazdasággal együtt)	
3212 Szakvállalatok	
322 Szövetkezeti erdőgazdálkodás	
3221 Erdőgazdálkodási szövetkezeti társulások (közös vállalkozások, szövetkezeti közös vállalatok)	

A tervezés folyamata

A népgazdaság ágazati tervezésének menetét az alábbi logikai fázisok alkotják:

1. Elemzés keretében feltárják a tervezés időhorizontjának megfelelő hosszabb, vagy rövidebb időszakra a népgazdaság (ág, ágazat, szakágazat) fejlődését, értékelik a kialakult gazdasági helyzetet is és megállapítják, hogy ez milyen követelményeket támaszt a tervezéssel szemben.

2. Hipotézisek és prognózisok készülnek a tudomány és technika fejlődési irányainak, a külpolitikai és külgazdasági feltételeknek, a demográfiai tényezőknek és munkaerőforrásoknak stb.-nek az előrebecslésére.

3. Koncepcionális változatokat alakítanak ki, mérlegelik előnyeiket és hátrányaikat, majd kiválasztják a legkedvezőbbnek ítélt változatot, amely a népgazdasági terv koncepcióját képező gazdaságpolitikát tartalmazza.

4. Az elfogadott népgazdasági terv-koncepcióból következtetéseket vonnak le a különböző ágazatok és tevékenységek fejlődésére, s konkretizálják az ezzel kapcsolatos feladatokat. Ezután sor kerül a terv elgondolások végső koordinációjára. Végül megfogalmazásra kerül a népgazdasági terv. A középtávú terv a népgazdasági tervek rendszerében különösen fontos szerepet tölt be: a tervek láncolatában ez az alapvető láncszem.

A vállalatok középtávú tervező munkája

Az ötödik ötéves népgazdasági terv kidolgozása hamarabb kezdődött el és előbb fejeződik be, mint a vállalati középtávú terveké. A vállalati tervek kidolgozása előreláthatóan — teljes erővel — csak 1974. év végén, illetve 1975. év elején bontakozik ki, támaszkodva a népgazdasági tervezés addigi eredményeire. A népgazdasági tervezés jelenlegi szakaszában viszont részt vesz az államilag kiemelt 50 nagyvállalat. Saját vállalatainknak, gazdaságainknak viszont jelenleg a negyedik ötéves terv elemzését, hipotézisek és prognózisok kidolgozását és — az előzőekben kifejtett tartalomnak megfelelően — fejlesztési elgondolásokat és koncepció változatokat kell elkészíteni. Ezzel nagy segítséget adhatnak az ágazati szintű tervezési munka további szakaszaihoz.

A vállalatok előzetes fejlesztési elgondolásainak kialakításakor nem tervezési táblázatok kitöltésére van szükség, hanem arra, hogy a vállalatok fejlesztési politikájuk lehetséges alternatíváit feltárják és azokat mérlegeljék. Ezért ezeknek a fejlesztési elgondolásoknak — a piaci és gazdaságossági feltételek, valamint a vállalati lehetőségek mérlegelése alapján —, alapvetően a következőket kell összehangoltan tartalmazniuk:

- a termelés és az értékesítés bővítésének nagyságrendjét, szerkezeti változásainak fő irányait és arányait;
- a műszaki fejlesztés, a gyártmányfejlesztés irányait és módjait, ezek anyagi, pénzügyi, munkaerő, szakemberszükséglet stb. feltételeit;
- a nemzetközi együttműködés fejlesztésével (elsősorban tudományos, műszaki és kereskedelmi területen) kapcsolatos elgondolásokat.

Az erdőgazdálkodás és a fafeldolgozás tervezése a népgazdasági tervezés rendszerében

Az erdőgazdálkodás és a fafeldolgozás területén végzett tervezési munkában — a tervtörvény előírásainak megfelelően — alkalmazkodni kell a közép és rövid távú tervmunkák logikai fázisaihoz, Csakis a sokoldalú műszaki-közgazdasági elemző munka révén lehetnek ágazati-szakágazati koncepcióink majd a népgazdasági terv szerves részévé. Az ötödik ötéves terv gondos előkészítése érdekében az egyes logikai fázisokban az alábbi lényegesebb feladatokat kell megoldanunk:

1. *Elemző munka területén* legfontosabb feladatként vizsgálni kell a IV. ötéves terv gazdaságpolitikai célkitűzéseinek — a tervtörvény által előírt — cél és tartalmi követelményeinek teljesítését. *Ezen belül:*

— Meg kell vizsgálni, hogy az élőfakészletet milyen mértékben hasznosítottuk a hazai iparfejlesztés nyersanyagként és ezáltal hogy javult a lakosság ellátása.

— Elemeznünk kell a cellulóz-papíripar fejlesztésének hazai nyersanyagbázison történő fejlesztése területén előállott új gazdasági-műszaki helyzetet.

— Vizsgálni kell az erdőterületek alakulását és azok fafaj-összetételét. Át kell tekintenünk az általános erdőtelepítési előirányzatok mellett az elsődleges rendeltetés szerinti kategorizálás közgazdasági feltételeinek kidolgozási lehetőségeit. Vizsgálni kell a betelepítésre váró termőhelyek potenciális adottságait, — ezen belül a követendő fafajpolitikát — a várható ráfordítások és hozamok tükrében.

— Át kell tekinteni az erdők és az erdősítésre váró területek szerepét, funkcióit az általános környezetvédelmi és egészségvédelmi programban. Értékelni kell az erdők hármaskörű funkciója iránti követelményrendszer speciális gazdálkodási előírásait és költségvetési kihatásait.

— A tervtörvénynek a *hatékonyság növelésével kapcsolatban* megfogalmazott előírásainak figyelembe vételével, részletesen át kell tekinteni annak alakulását az ágazatok, alágazatok, szakágazatok területén. Az egyes szakágazatokon belül a vállalatoknak az *elő- és utókalkuláció* elvégzésével, összehasonlításával is fel kell tární a hatékonyság növelésének lehetőségeit. E munka részletes elvégzése azért is indokolt, mivel az ötödik ötéves terv minden területen a hatékonyság növelését írja elő és ennek segítésére a holt- és élőmunka közterheinek további differenciálását tervezi.

— Az elemzés fontos feladata feltárni a műszaki fejlesztés és a termelési célok közötti összhang realitását, a munkaerőhelyzet alakulását, ezen belül a szakmai képzettség és a korszerűbb technika, technológia alkalmazásának gazdasági kihatásait. Elemezni kell termelőeszközkereskedelem területén kialakult külkereskedelmi pozícióinkat, annak gazdasági és műszaki vetületeit.

Csakis ilyen sokrétű célra orientált és nem az általánosítások szintjén mozgó feltáró, elemző munka lehet az alapja a hipotézisek és prognózisok kidolgozásának.

2. Hipotézisek és prognózisok készítése vonatkozásában — bár több elemző munka még nem fejeződött be — már rendelkezünk bizonyos elvi kiindulási alapállással. Ezeket egyrészt az információkból, másrészt a népgazdasági tervezés jelenlegi állásából levonható következtetésekből alakítottuk ki.

— Az egyik feltételezés a jelenlegi vállalatgazdálkodási formák (vállalati, költségvetési, vegyes) további fenntartásával számol. Ez a feltételezés az erdőkben többcélú gazdálkodást irányoz elő. Ezzel összhangban a vállalati gazdálkodást lényegében a gazdasági erdőkre korlátozza, míg az egyéb erdőkben folyó gazdálkodás színvonalát a költségvetés teherviselő képességétől teszi függővé. *Ez a hipotézis tehát leválasztaná a vállalati tevékenységről az infrastrukturális beruházásokat, kiadásokat.*

Természetesen az eltérő rendeltetésű erdőkben folyó gazdálkodást — a területi körülhatárolás tudományos alapokon történő elvégzése mellett — ki kell dolgozni. Csak így biztosítható megnyugtatóan, hogy ez a feltételezés a koncepció változatok közé kerülhessen. Ezzel a hipotézissel prognosztizálható, hogy a gazdálkodás eredményessége nem romlik, sőt a munka- és üzemszervezési, a vezetési ismeretek, valamint a szakképzettség növelésével mérsékelten növekszik.

— A másik feltételezés, hogy az értékarányos árakra történő teljes áttéréssel a költségvetési terhek lényegesen nem változnak és a gazdálkodás hatékonysága is nő.

— A prognózis jellegű munkák közül fontos az iparifa és tűzifa felhasználásának várható alakulása. Ez a munka szorosan kapcsolódik a felhasználó ágazatok műszaki fejlesztési elgondolásaihoz, valamint az energiafelhasználás strukturális változásaihoz. Feltételezhető, hogy ennek a komplex kérdésnek több változatban történő kidolgozása is indokolt lesz. A variáció számítások végső eredményeként el kell érni, hogy a jelentős élő- és holtmunkát magában foglaló erdei és feldolgozott fatermékeket minél kisebb végső hulladékvesztéssel hasznosítsák.

— A jövő faanyagellátásának biztonságosabb megítélése érdekében el kell végezni az erdőtelepítésekre és fásításokra váró területek osztályozását a termőhelyek potenciális adottságai alapján. Ez a prognosztizáló munka a Fagazdasági Tanács határozata alapján már megindult.

3. A tervkészítést megelőző koncepciók szakasz érdemi munkáiban nagymértékben kell támaszkodni az előző két logikai fázisra. A többirányú információ,

résztanulmány és tárgyalás eredményeként az ötödik öt éves terv koncepcionális kérdéseit — jelenlegi ismereteink alapján — az alábbiakban lehet meghatározni.

a) Az ár és jövedelemszabályozás rendszerének továbbfejlesztése, valamint a költségvetés teherviselőképesége alapján a termelőegységek gazdálkodási (vállalati, költségvetési, stb.) formáinak meghatározása.

b) A fakitermelés színvonalának megállapítása a képződött fejlesztési források és az állami támogatási rendszer továbbfejlesztése függvényében.

c) A „b” ponttal összefüggésben az élő- és holtmunkaigényes *faanyag maximális ipari hasznosításának variánsait* a belföldi, a külkereskedelmi igények és a beruházások gazdaságosságának figyelembevételével kell kialakítani. E koncepciók kérdésén belül különösen nagy súlyt kell helyezni a *döntéshozatalra* (gazdaságossági számítások, elő- és utókalkuláció, alapanyag és késztermék iránti minőségi és mennyiségi igény, tervezői és kivitelezői kapacitás, stb.) valamint a *döntések körülményeire* megfigyelésére.

d) Ki kell dolgozni az *iparfejlesztési koncepciót* a nyersanyagbázisok reális értékelésével, valamint a kapcsolódó ágazatok alapanyag igényeinek figyelembevételével. Az iparfejlesztési koncepcióban belül különösen nagy figyelmet és alaposítást kell megkövetelni az erdőgazdálkodási termelés rentabilitásával összefüggő forgácsipar és farostlemezipar, valamint fűrészipari korszerűsítés részkonceptióinak kidolgozásával kapcsolatban.

e) A műszaki fejlesztési célkitűzésekkel összhangban koncepcionális kérdés a hozzájuk kapcsolódó *üzem- és munkaszervezés* helyzetének, fejlődésének, valamint a *szakember ellátottság* várható alakulásának komplex elemzése. Ezt a *hatékonysági követelmények egyik legfontosabb variánsának* kell tekinteni. Természetesen ez az igény szükségszerűen felveti, hogy a vállalati középtávú tervnek szerves része legyen a részletes munkaerőszükségleti terv is.

f) Az ágazatok és szakágazatok közötti *termelési és műszaki fejlesztési koncepciók irányok* és mértékei, különös tekintettel a mezőgazdasági ágazatra, a magasépítőiparra, az építési szak és szerelőiparra, az egyéb építőipari szervezetekre, a papíriparra (mint alágazatokra), továbbá az épületasztalosipari és bútortipari szakágazatokra. Ismeretes, hogy a IV. öt éves terv időszakára ezekre a tervterületekre egy szoros ágazati termékkapcsolatot és a műszaki fejlesztések koordinálását irányoztuk elő. Az elemzési szakasz eddigi eredményei szerint ezeknek a hipotéziseknek jórésze nem teljesül, így a teljes keresztmetszetű (műszaki és gazdasági) vizsgálat az ágazati tervezés fontos feladatát képezi.

g) Végül, de nem utolsó sorban koncepcionális kérdésnek tekintjük az *erdőtelepítések és fásítások volumenének meghatározását*. Ebben a tekintetben az erdőgazdálkodási ágazat szoros függvénye a mezőgazdasági ágazatban folyamatban levő gazdaságossági törekvésnek. A mezőgazdasági termelésből kibocsátott területek további hasznosítási irányainak egyike az erdőtelepítés és fásítás. A kibocsátott területek potenciális adottságainak minősítése, valamint a kivitelezés műszaki-gazdasági vonzata egyértelműen azt indokolja, hogy a tervezés ezen szakaszában már rendelkezünk fásítási koncepció variánsokkal. Így biztosítani lehet, hogy a *parlag területek befásításához fűződő állami és társadalmi érdekeket a tervben realizálni lehessen*.

Rövidtávú tervezés

A rövidtávú tervezés nem új gazdaságpolitikai célok kialakítására és az erdőgazdálkodás, fafeldolgozóipar újraszabályozására, hanem a középtávú terv végrehajtására törekszik. Ennek megfelelően a rövidtávú tervezés a középtávú

tervben meghatározott gazdaságpolitikai célokból azok megvalósításának, a gazdasági helyzet alakulásának folyamatos elemzéséből indul ki. Az ötéves terv alapján kialakított gazdasági szabályozás hatásainak figyelembevételével az ötéves tervben kitűzött célok megvalósítására és a népgazdasági egyensúly biztosítására irányuló intézkedéseket dolgoz ki. Természetesen ugyanezt a viszonyt kell megtartani a vállalati tervezés menetében is.

Amellett, hogy az éves népgazdasági terv egyéves időszakra konkretizálja a gazdaságpolitika céljait, az alábbiakat tartalmazza:

— a tervévben kezdődő és befejeződő egyedi nagyberuházások megjelölését, továbbá az egyedi nagyberuházások tervévi megvalósításának ütemét,

- a célcsoportos és egyéb állami beruházások előirányzatait a tervévre,
- a vállalati beruházások állami támogatásának céljait és mértékét,
- az árpolitikai jellegű központi intézkedéseket,
- a bér és szociális intézkedéseket,
- a termékforgalom esetleges megkötöttségeit (pl. kontingensek).

Az éves népgazdasági tervvel összhangban alakítják ki az állami költségvetés előirányzatait, a hitelpolitikai irányelveket és meghatározzák a hitelezés adott évi feltételeit, a beruházási hitelkontingenseket, a hitelpreferenciákat és a korlátozások körét, jellegét.

Az ágazati kapcsolatok alakulása az erdőgazdálkodás és a fafeldolgozás területén

A távlati tervezés menetében fontos feladat az egymással szoros termelési, felhasználási kapcsolatban levő blokkoknak, pl. fagazdasági, élelmiszergazdasági, ipari és építési blokkoknak egymáshoz való viszonyát és a blokkokon belüli összefüggéseket vizsgálni. Ezek a makroökonómiai kapcsolatok elemzésének fontos bázisai.

A közép- és rövidtávú tervezésben viszont az egyes ágazatoknak egymáshoz való természetes, értékbeni viszonyát kell vizsgálni. Ismeretes, hogy az új gazdasági irányítás rendszere óta az értékbeni tervezés egyre nagyobb szerepet kap. Így az 1960-as években beindított „sakktabla” módszer tovább fejlődött és megteremtődött a naturáliák mellett az értékbeni folyamatok vizsgálatának feltétele is.

Az erdőgazdasági ágazattal szoros kapcsolatban levő fafeldolgozási alágazat szakágazatainak adatai, mivel azok a könnyűipari ágazatban összevontan szerepelnek, csak a KSH által kiemelt években állnak rendelkezésre. Ezért az ágazati kapcsolatok vizsgálatánál a 83×83 -as szektormodell adatainak felhasználásával, azok arányainak változatlanásával lehet az 1972. évi tény bruttó termelési értéket a faipari szakágazatok között elosztani.

Az 1972. évi bruttó termelési érték felosztása a táblázat szerinti ágazati kapcsolatokat eredményezi.

Az ágazati mérleg adataiból látható, hogy az erdőgazdasági ágazat bruttó termelési értékének mintegy 43%-át a könnyűipari ágazat igényli. Ennek jelentős részét adják a könnyűipari ágazatba sorolt fűrész-lemezipar és bútoripari szakágazatok.

Az erdőgazdasági ágazat kibocsátási struktúrája 1968—1972 között jelentősen megváltozott. Míg 1968-ban a bruttó termelési értéknek 87%-a került folyó termelő és csak 13%-a végső kibocsátásra, addig 1972-ben 72%-a volt a folyó

Az 1972. évi ágazati kapcsolatok alakulása

M. e.: %

Megnevezés	Erdő- gazd.	Fűrész és lemezipar	Fafeldol- gozóipar	Erdőgazd. és fafeldol- gozóipar
Bányászat	7,7	2,4	1,0	3,5
Villamosenergiaipar	0,1	0,1	0,1	0,1
Kohászat	0,2	0,6	0,5	0,4
Gépipar	0,2	7,6	5,8	3,7
Építőanyagipar	0,4	0,9	1,0	0,8
Vegyipar	0,2	0,6	0,9	0,6
Könnyűipar	42,5	24,3	15,2	25,5
Egyéb ipar	—	5,8	3,8	2,4
Élelmiszeripar	0,3	1,0	2,0	1,3
Ipar összesen	51,6	43,3	30,3	38,3
Építőipar	1,4	20,9	18,7	12,2
Mezőgazdaság	4,8	0,4	1,6	2,8
Erdőgazdálkodás	12,3	0,2	0,1	4,6
Vízgazdálkodás	0,1	0,2	0,1	0,1
Szállítás és hírközlés	0,2	0,2	1,1	0,8
Belkereskedelem	1,5	2,1	3,9	3,0
Külkereskedelem	—	0,4	0,7	0,4
Anyagi összesen	71,9	67,7	56,5	62,2
<i>Folyó term. felhaszn. összesen</i>	<i>71,9</i>	<i>67,7</i>	<i>56,5</i>	<i>62,2</i>
Nem termelő <i>fogyasztók összesen</i>	<i>9,3</i>	<i>2,4</i>	<i>22,0</i>	<i>17,3</i>
Népgazd. beruh.	6,3	0,1	4,5	5,2
Készlet felhalm.	6,6	23,8	9,1	8,2
<i>Bruttó felhalm. összesen</i>	<i>12,9</i>	<i>23,9</i>	<i>13,6</i>	<i>13,4</i>
Export	5,9	6,0	7,9	7,1
<i>Bruttó termelési érték</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

termelő és 28⁰/₀ a végső kibocsátás. Ez elsősorban a végrehajtott vertikális szervezés eredménye.

Az ágazati mérlegkapcsolatok megjelölik azokat a legfontosabb felhasználó ágazatokat, amelyekkel a tervezés menetében a legszorosabb kapcsolatot kell kiépíteni, így a könnyűipari ágazat szakágazataival a lakossági szükségletek alakulásával és azok strukturális irányításával, az építőiparral. Emellett a növekvő lombosfa export lehetőségeket kell a tervezés menetében az eddiginél jobban feltárni.

Amennyiben az egyes ágazatok, alágazatok, vagy szakágazatok népgazdasági súlyuknál fogva — amit determinálhat a termelési értékük, vagy az ellátásban elfoglalt kiemelkedő helyük —, fontos szerepet töltenek be a tervezés menetében, úgy indokolt ezeken a területeken a tervezői munka sokrétűségének színvonalas, komplex elvégzése. Az erdőgazdasági és faipari termékek felhasználásának széles köre közismert, így az ágazati kapcsolatok vizsgálata — műszaki és közgazdasági komplex szemlélet érvényesítése mellett — mind a közép, mind az éves tervezés menetében elengedhetetlenül szükséges.